

Tysk trettioårsbekännelse

– en inspiration för dagens kyrka

GUNNAR HYLÉN-CAVALLIUS

I denna recensionsartikel skriver författaren, teol.lic, om den nyligen utkomna översättningen av och kommentarer till Dietrich Bonhoeffer, Hermann Sasse m.fl.: *Bethelbekännelsen 1933. Ett lutherskt försök*. Men, som framgår av artikeln, handlar Bethelbekännelsen inte bara om trettiotalets Tyskland, om *Deutsche Christens* förödande maktövertagande av den tyska lutherska kyrkan, utan indirekt även om den utveckling vi kan se i Svenska kyrkan. Liknande följsamhet, krav, omformuleringar av den kristna tron som skedde då i ett av nationalsocialismen präglad land, anas tyvärr också i vår tid. De teologiska grundsanningarna måste hävdas, då som nu. De är ett nödvändigt försvar för kristen tro.

ANTISEMITISM ÄR ETT lika klandervärdt som aktuellt fenomen. Nyligen inbjöd den svenska regeringen till förintelsekonferens i Malmö, låt vara att den samlade färre världsledare än förväntat. På den kristna fronten har Claphaminstitutet under året utgett rapporten *När teologi blev 68-ideologi. Etableringen av en Israelfientlig opinion inom svensk kristenhet 1967–1982*, författad av Johan Sundeen.

I ljuset av detta framstår det som en betydelsefull händelse, när en bok nu publiceras om kyrkokampen i Tyskland vid nazisternas makttillträde, *Bethelbekännelsen 1933. Ett lutherskt försök*, med inledning och kommentarer av rektorn vid Församlingsfakulteten Torbjörn Johansson. Syftet bakom bekännelsen var att den skulle tjäna som redskap i den tyska kyrkokampen, men den kom inte till användning. I stället omarbetades och, enligt de ursprungliga upphovsmännen, urvattnades texten. Först år 1951 publicerades denna bekännelse i sin ursprungliga form. Nu har den alltså publicerats på svenska i översättning av Simon O. Pettersson.

Bethelbekännelsen (som fått sitt namn ef-

ter diakonianstalten i Bethel där ett konstituerande möte ägde rum) är kyrkohistoriskt intressant även på grund av de båda huvudförfattarna Dietrich Bonhoeffer och Hermann Sasse. Bonhoeffer avrättades som bekant av nazisterna i Andra världskrigets slutskede. Hans teologiska skrifter har under det senaste halvsekleet rönt stort intresse också i vårt land. Böcker som *Motstånd och underkastelse* samt *Efterföljelse* har nått stora grupper läsare.

Hermann Sasse är däremot inte lika känd. Han kom att lämna Tyskland efter kriget. Han emigrerade till Australien, där han var verksam som luthersk lärare. I konfessionellt lutherska kyrkor anses Sasse som en mycket betydelsefull teolog. I mina egna licentiatstudier läste jag Hermann Sasse med tacksam uppmärksamhet.

Vad innebär då Bethelbekännelsen? Vi stannar först inför den frågan, innan vi ser närmare på själva bekännelsetexten och pekar på dess värde i vår samtida svensk-kyrkliga kontext.

Parti vill omstöpa kyrkan

Söndagen den 23 juli 1933 hölls kyrkoval i

Tysklands evangeliska kyrka. Hitlers national-socialister hade kommit till makten samma år. Nu var *Deutsche Christen* fast beslutna att inifrån förvandla kyrkan i önskvärd riktning, bland annat med hjälp av den s.k. arierparagrafen. Judar skulle uteslutas och tvingas in i ett jude-kristet samfund. Det var nu de bekännelseetrogna beslöt att skyndsamt samlas till ett motanfall. Bonhoeffer skrev till Karl Barth, att kyrkan befann sig i *status confessionis*. Nu gällde det att fästa på pränt vad den kristna kyrkan var för något – och vad den inte var.

Motståndsmännen ville med en bekännelseformel – med de reformatoriska bekännelserna som grund – ställa *Deutsche Christen* »inför sanningsfrågan». Hermann Sasse, skriver John Wilch, »var en av de få teologer 1933 som insåg att tiden att tala till nazisterna på ett mjukt och kompromissande sätt, i hopp om att vinna över dem till kyrkan, redan hade gått förbi». Nu behövdes en rakryggad hållning till försvar för den klassiskt lutherska tron. Bethelbekännelsen anknyter i sin form till Konkordieformeln (1577), skriver Torbjörn Johansson. Den tar inte bara upp vad som bekänns utan även vad som avvisas. »Vi förkastar villoläran...», är den formel som används vid tillämpliga ställen.

Deutsche Christen var en kyrkopolitisk rörelse bestående av ett antal organisationer. Somliga verkade utifrån en form av tysk folkreligiositet. Man ville i rörelsen inte vara en trosbekännelse utan en livsbekännelse. »Handlingskristendom» var ett slagord.

Johansson skriver: »Historiska skeenden, liksom samtida politiska händelser, förstods som en avläsningsbar frälsningshistoria.» Det var angeläget för *Deutsche Christen* att dra in det tyska folket och dess stolta framgångar i en religiös tolkningsram. Det Tredje riket kunde ses i en pågående uppenbarelse. Men därmed kom Bibeln att underordnas samti-

dens politiska inriktning. Guds tankar vägde lätt mot människors. Kyrkokampen var en kamp mellan Guds Ande och tidsandan.

De som låg bakom Bethelbekännelsen önskade ett dokument som var *zeitgemäss*, det vill säga inte avpassat efter tiden utan som fungerade rätt in i samtiden, att blottlägga sanning och lögn. Bethelbekännelsen i sin ursprungliga form är ett kyrkohistoriskt utsnitt i det dåvarande skeendet, trettioalets Tyskland, och framstår samtidigt som ett tidlöst budskap. Reformationstidens bekännelser får fungera som redskap. Utgivaren formulerar det så: »Liksom ett immunförsvar aktiveras mot inkräktare som försöker ta över kroppen, så aktiveras de teologiska grundsanningarna mot det som är väsensfrämmande för den kristna tron.»

Folkets röst inte Guds röst

Av den nu utkomna boken på drygt 100 sidor utgörs själva bekännelsestexten av blott 28 sidor; merparten består alltså av inledningen och kommentarerna, utmärkt fylliga och matnyttiga, samt bibliografin. Bethelbekännelsen i sin ursprungliga gestalt, den s.k. augustiversionen, innehåller till att börja med avsnitt om den Heliga Skrift och om reformation. Därpå följer beskrivningar sammanfogade i en trinitarisk struktur. Frågan om ras hör samman med »ordningarna» och återfinns under första trosartikeln. Vad som berör det judiska folket och Israel behandlas under var och en av trosartiklarna. Ett separat avsnitt därom med egen underrubrik återfinns dessutom i samband med tredje artikeln. Där behandlas också de viktiga spörsmålen om statens totalitära anspråk och kyrkans politiska maktanspråk.

Det har blivit dags att göra en vandring genom Bethelbekännelsen och stanna till inför ett antal formuleringar av särskilt intresse. När Bibeln inledningsvis behandlas, under-



Kyrkoherde 100% i Björketorps församling

Björketorps församling i Göteborgs stift, Härryda kommun, naturskönt mellan Göteborg och Borås, samhällena Rävlanda, Hindås och Hällingsjö, två kyrkor och två församlingshem.



Vi söker dig som vill leda vår församling när vår nuvarande kyrkoherde går i pension.

Vi arbetar för en öppen och välkomnande kyrka med bred verksamhet och diakonalt synsätt för att kunna möta människors olika behov. Söndaglig mässa, veckomässor och vardagsgudstjänster, förskola, barnverksamhet och växande konfirmand- och ungdomsarbete, "öppna hus" med olika innehåll, studiegrupper, körer mm och stöd i krissituationer, god ekonomi, välskötta fastigheter och kyrkogårdar, enkel välfungerande organisation och gott arbetsklimat kännetecknar vår församling.

- Du behöver vara intresserad av församlingens hela verksamhet
- Du bör ha god förmåga att lyssna och samarbeta, att initiera, inspirera och stödja.
- Du bör vara en tydlig ledare och god förkunnare
- Erfarenhet från en församling med bred verksamhet ser vi som ett stort plus
- Du behöver ha körkort och tillgång till bil

För mer information se vår hemsida,
www.bjorketorpsforsamling.se

Vi ser fram emot din ansökan! Den behöver vara oss tillhanda **senast den 31 januari 2022**.

Intervjuer kommer att ske löpande.

Adress: Björketorps församling, Hedvägen 1, 438 51 Rävlanda Märk kuvertet: kyrkoherde

Tillträde: 1 juli eller enligt överenskommelse.

Upplysningar: Kyrkorådets tillträdande ordf. Eva Rydén, tel: 0708-756564, emk.ryden@gmail.com
Kyrkoherde Jonas Liljeqvist, tel: 070-5446611.

stryks att den allena – alltså både Gamla och Nya testamentet – »är källa och måttstock för kyrkans lära». Man förkastar, heter det, »varje försök, att utifrån det egna förnuftets godtyckliga kriterier eller den egna fromma upplevelsen skilja mellan Guds ord och människoord i den Heliga Skrift».

Vad reformation står för tas upp i det andra kapitlet. Reformation innebär att underordna sig Skriften. Martin Luthers gärning, sägs det vidare, kan inte karaktäriseras som »ett genombrott för den germanska anden».

När vi kommer in på trosfrågorna som för första artikeln, kan vi observera vad som bekänns om kampen mot det onda. Den innebär inte en kamp mot enskilda människor, fiender, utan mot det onda inom var och en

av oss. »Denna kamp är, ur människors perspektiv, utan löfte om seger. Segern över det onda är alltings slut.» Man förkastar alltså varje utopi om ett inomvärldsligt fredsrrike. Här finns följande anatema:

»Vi förkastar villoläran, att folkets röst skulle vara Guds röst, såsom en svärmisk historietolkning. Folkets röst ropar: 'Hosianna' och 'korsfäst honom!', 'Då skriade de åter alla och sade: Inte honom utan Barabbas!'.»

Avsnittet om ordningarna, nämnt ovan, bär på en rad påståenden att observera också för en annan tidsepok än trettioalets Tredje rike. De ordningar som av Gud getts åt oss människor är, heter det, »ordningar för kön, äktenskap, familj, folk, egendom (arbete och ekonomi), kallelse och överhet. Ingen av

dessa ordningar kan en människa undandra sig, och ingen av dem låter sig överföras eller omvandlas till en annan.» Att så att säga gå förbi syndafallets följder skulle »möjliggöra människans återvändande till en syndfri värld och därmed göra Kristi korsdöd överflödig».

Kapitlet om Sonen Jesus Kristus är kortfattat. Likväl understryks hans roll som den enda försonaren av vår synd. Här förkastas bland annat den villoläran att Kristi framträdande »skulle vara ett uppflammande av nordisk typ i en värld plågad av upplösningsfenomen».

Kyrka och folk samt Kyrka och stat får var sin underavdelning inom tredje trosartikeln. Bland annat sägs att kyrka och stat kommer i konflikt, »där överheten vill använda kyrkan såsom ett verktyg, där överheten inte mer tål vittnesbördet om Kristi allhärskarmakt, där den inte längre kan höra att dess värdighet är hemfallen åt förgängligheten tillsammans med syndens värld».

Om alltings slut handlar naturligt nog det allra sista avsnittet. Här framhålls återigen Kristi gärning. Det finns ingen stegvis övergång, bekänner man, allt sker genom döden.

Ett positivt uppförande budskap

Församlingsfakulteten och förlaget har med sin översättning och utgivning av *Bethelbekännelsen 1933* gjort en ytterst värdefull insats. Att ta del av den egentliga bekännelse-texten kan liknas vid att mättas av fast föda eller, för att låna en boktitel av Folke T. Olofsson, inbjudas till »fullkornstro». Därtill kommer Torbjörn Johanssons kunskapsrika och väl avvägda kommentarer. Bara på ett ställe har jag satt ett frågetecken, där jag menar att en förklaring borde getts till läsaren.

Boken ger på en och samma gång ett stycke levande kyrkohistoria och ett positivt uppförande budskap till vår egen tids svenska kyrklighet. Några exempel:

Den postmoderna hållningen har fått många att relativisera läran. Visst behövs tolkning – det visar ju Bethelbekännelsen i sin tidsmässiga inramning. Men dokumentet lär oss i främsta rummet, att de bärande doktrinerna håller i varje tid. Svenska kyrkan med sin i långa stycken lagiskt-aktivistiska prägel gjorde väl, om den i Bethelbekännelsens anda riktar blicken mot det objektiva i frälsningen och därtill vågar stå för en frimodig bekännelse.

Att folkets röst identifieras med Guds röst, förkastas av Bonhoeffers och Sasses gemensamma text. Vår kyrkas beslutsmodell, i vilken utvecklingen går mot en nära nog heltäckande demokratisk struktur – »man kan rösta om allt» – är ytterst illavarslande och drar med sig allvarliga följder. Riksdagspartierna borde snarast låta kyrkan vara kyrka. Här ger Bethelbekännelsen goda impulser.

Bland andra har idéhistorikern Johan Sundeen i sin ovan nämnda rapport visat på en negativ hållning inom Svenska kyrkan till Israel och det judiska folket. Denna har även inspirerat till stöd för krafter med antisemitism på agendan. Bethelbekännelsen, som formulerades mitt under den framrusande national-socialismen, markerar kraftfullt sitt stöd för judarna. Här ser vi ytterligare ett skäl för oss att utan förutfattade meningar ta del av den snart nittioåriga bekännelsen. Mer vore att säga, men det sagda kan vara tillräckligt.

Jag har inte på länge läst en teologisk bok med sådan must och mäg. Den rekommenderas på det varmaste.

Dietrich Bonhoeffer, Hermann Sasse m.fl.: *Bethelbekännelsen 1933. Ett lutherskt försök*. Utgiven med inledning och kommentarer av Torbjörn Johansson. Församlingsfakulteten och Församlingsförlaget 2021. 108 sidor.